

SAJUNGOS VYRIAUSIASIS
ĮGALIOJINIS UŽSIENIO
REIKALAMS IR
SAUGUMO POLITIKAI

Briuselis, 2020 06 10
JOIN(2020) 8 final

**BENDRAS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, EUROPOS VADOVŲ
TARYBAI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ
KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI**

Kova su dezinformacija apie COVID-19. Svarbiausia – tikri faktai

IVADAS

Per COVID-19 (koronaviruso) pandemiją kilo precedento neturinti infodemija¹. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) teigimu, per socialinius tinklus sparčiai sklaidžiamos informacijos apie virusą², dažnai klaidingos ar netikslios, srautas gali sukelti sumaištį, sukurstyti nepasitikėjimą ir sutrukdyti veiksmingai imtis visuomenės sveikatos priemonių.

Infodemija minta pamatiniu žmonių nerimu. Dėl judėjimo suvaržymų milijonams žmonių teko laiką leisti namuose, todėl kaip informacijos šaltiniu intensyviau naudotasi socialiniais tinklais, o interneto platformos, faktų tikrintojai ir socialinių tinklų naudotojai praneša apie milijonus melagingų ar klaidinančių įrašų³. Kadangi virusas naujas, žinių spragos tapo puikia terpe tarpti ir plisti melagingiems ar klaidinantiems naratyvams.

Todėl naudojantis Kovos su dezinformacija veiksmų planu⁴ reikia imtis labiau koordinuotų veiksmų, kad, neišsižadant mūsų demokratinių vertybių, būtų šalinami atviroms visuomenėms kylantys pavojai. Mūsų bendros vertybės ir demokratinės institucijos, įskaitant saviraiškos laisvę ir laisvą pliuralistinę žiniasklaidą, yra mūsų visuomenės atsparumo COVID-19 pandemijos iššūkiams pamatai.

Reaguojant į Europos Vadovų Tarybos narių⁵ ir ES užsienio reikalų ministrų⁶ raginimą, taip pat į Europos Parlamento susirūpinimą, šiame bendrame komunikate aptariamas skubus reagavimas į dezinformaciją apie koronaviruso pandemiją: apžvelgiami jau atlikti veiksmai ir tolesnės konkrečios priemonės, kurių galima greitai imtis naudojantis turimais ištekliais.

Čia taip pat nurodomos sritys, kuriose per krizę atsiskleidė principiniai iššūkiai, kurie krizei rutuliojantis turi būti vertinami toliau. Į juos reikės atsižvelgti platesnio masto demokratijos stiprinimo procese, kuris bus aprašytas Europos demokratijos veiksmų plane, numatytaime Pirmininkės U. von der Leyen politinėse gairėse⁷. Juo bus siekiama toliau stiprinti ES pastangas kovoti su dezinformacija ir prisitaikyti prie kintančių grėsmių ir manipuliacijų, taip pat remti laisvą ir nepriklausomą žiniasklaidą. Šio daugialypio proceso

¹ Šį terminą vartoja ir aprašo PSO: „infodemijos (informacinės epidemijos) yra informacijos apie problemą perteklius, kuris apsunkina sprendimo paieškas. Per ekstremaliąją visuomenės sveikatos situaciją jos gali reikšti klaidingos informacijos, dezinformacijos ir gandų sklaidą. Infodemijos gali trukdyti veiksmingai reaguoti į visuomenės sveikatos problemas, sukelti painiavą ir žmonių nepasitikėjimą“ (https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200305-sitrep-45-covid-19.pdf?sfvrsn=ed2ba78b_4).

² Europos Komisijos kasdien vykdomas žiniasklaidos stebėjimas rodo šimtus tūkstančių su COVID-19 susijusių straipsnių (https://ec.europa.eu/jrc/en/covid-19-media-surveillance?solsort=ds_created%20desc) ir milijonus paminėjimų socialiniuose tinkluose visame pasaulyje.

³ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/corona_fighting_disinformation.pdf

⁴ JOIN(2018) 36 *final*, 2018 m. gruodžio 5 d.

⁵ 2020 m. kovo 26 d. Europos Vadovų Tarybos nariai susitarė dėl bendro pareiškimo, kuriuo įsipareigoja ryžtingai kovoti su dezinformacija: laiku vykdyti skaidrią ir faktais pagrįstą komunikaciją apie savo veiksmus ir stiprinti savo visuomenės atsparumą. Komisijos ir Vyriausiojo įgaliotinio buvo paprašyta aktyviai dalyvauti ir pranešti Tarybai apie mūsų bendras pastangas. <https://www.consilium.europa.eu/media/43076/26-vc-euco-statement-en.pdf>

⁶ 2020 m. balandžio 3 d. ES užsienio reikalų ministrai, išsakę bendrą susirūpinimą dėl dezinformacijos ir klaidinimo, teigė, kad reikia toliau kovoti su neigiamu poveikiu visuomenei, žmonių gyvenimui ir visuomenės sveikatai. Jie pabrėžė, kad kovojant su dezinformacija reikia intensyviau dėti bendras pastangas glaudžiai bendradarbiaujant ES institucijoms, valstybėms narėms ir socialiniams tinklams. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/04/03/>

⁷ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_lt.pdf

dalis bus rengiamas skaitmenines paslaugas reglamentuojantis Skaitmeninių paslaugų aktas⁸.

Ligšioliniai ES kovos su dezinformacija veiksmai

Europos Komisija ir Vyriausiasis įgaliotinis 2018 m. išdėstė kovos su dezinformacija principus⁹. Kovos su dezinformacija veiksmų planas buvo susietas su Europos vertybėmis ir pagrindinėmis teisėmis, ypač su saviraiškos laisve. Jame numatytas visuomenę sutelkiantis procesas, kuriame glaudžiau bendradarbiautų pagrindiniai subjektai, tokie kaip valdžios institucijos, žurnalistai, tyrėjai, faktų tikrintojai, interneto platformos ir pilietinė visuomenė. Jis grindžiamas patirtimi, įgyta nuo 2015 m., kai Europos išorės veiksmų tarnyboje (EIVT) įsteigta Strateginės komunikacijos Rytų kaimynystės šalyse darbo grupė, kurios tikslas – reaguoti į Rusijos kurstomas dezinformacijos kampanijas.¹⁰ Svarbi 2018 m. veiksmų plano dalis buvo paraginti platformas įgyvendinti savireguliacinio pobūdžio Kovos su dezinformacija praktikos kodeksą, dėl kurio jos susitarė po 2018 m. balandžio mėn. Komisijos komunikato¹¹. 2019 m. kovo mėn. sukurta ankstyvojo perspėjimo sistema, kuria naudodamiesi kovos su dezinformacija ekspertai iš ES institucijų ir valstybių narių palaiko tarpusavio ryšį, o vyriausybėms ji padeda lengviau dalytis analizės išvadomis ir gerą patirtimi, pavyzdžiui, kaip vykdyti iniciatyvią komunikaciją ir veiksmingai reaguoti. Kitas svarbus veiksmų plano elementas – intensyvesnis tarptautinis bendradarbiavimas, pavyzdžiui, G 7 ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) veikloje. Be to, Europos Komisija ir Europos Parlamentas parengė aktyvios komunikacijos politiką ir ėmėsi sklaidyti mitus, be kita ko, veikdami regionų ir vietos lygmeniu.

1. PAGRINDINĖS COVID-19 INFODEMIJOS PROBLEMOS IR KAIP JAS SPREŠTI TOLIAU

Į COVID-19 infodemiją ES ir jos valstybės narės turėjo sureaguoti skubiai. Dezinformacijos padariniai gali būti skaudūs: ji gali pastūmėti žmones nepaisyti oficialių sveikatos patarimų ir rizikingai elgtis arba dėl jos gali nukentėti mūsų demokratinės institucijos ir visuomenė, taip pat ekonominė ir finansinė padėtis. Per krizę ne tik kryptingai vykdomos mūsų demokratiją ir pasitikėjimą ES bei nacionalinėmis ar regioninėmis valdžios institucijomis pakirsti kėsėjantys užsienio ir vietos jėgų dezinformacijos kampanijos, bet ir atsiveria keliai naujiems pavojams: piliečiai gali būti išnaudojami arba nukentėti nuo nusikalstamos veiklos. Siekiant kovoti su melagingos ir klaidinančios informacijos srautu ir užsienio įtakos operacijomis, be kita ko, vykdamas iniciatyvią ir pozityvią komunikaciją, reikia naudotis esamomis ES priemonėmis, veikti kartu su valstybių narių kompetentingomis institucijomis, pilietine visuomene, socialinių tinklų platformomis ir bendradarbiauti tarptautiniu mastu, kad didėtų piliečių

⁸ Vyksta viešos konsultacijos: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/ip_20_962

⁹ 2018 m. Kovos su dezinformacija veiksmų planas (JOIN (2018) 36 *final*, 2018 m. gruodžio 5 d.) grindžiamas 2018 m. balandžio 26 d. Komisijos komunikate „Europos kova su internetine dezinformacija“ (COM(2018) 236 *final*) apibrėžtais politikos principais.

¹⁰ Darbo grupė rengia komunikacijos produktus ir kampanijas, kurių tikslas – geriau paaiškinti ES politiką Rytų partnerystės šalyse (Armėnijoje, Azerbaidžane, Baltarusijoje, Gruzijoje, Moldovoje ir Ukrainoje). Ji taip pat prisideda prie platesnio pobūdžio ES pastangų gerinti žiniasklaidos aplinką regione. Ji praneša apie dezinformacijos tendencijas ir jas analizuoja, paaiškina ir demaskuoja dezinformacijos naratyvus ir didina informuotumą apie Rusijos Federacijos ir šaltinių iš Rusijos skleidžiamą dezinformaciją.

¹¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>

atsparumas¹². Ši veikla turi būti atliekama visapusiškai gerbiant saviraiškos laisvę ir kitas pagrindines teises bei demokratines vertybes.

Toliau pateikiamas nebaigtinis pavyzdžių sąrašas rodo, kokia sudėtinga padėtis susiklostė per COVID-19 krizę:

- Plito pavojingos apgaulės ir klaidinanti informacija apie sveikatos priežiūrą su melagingais teiginiais (pvz., „rankų plovimas nepadeda“ arba „koronavirusas kelia pavojų tik vyresnio amžiaus žmonėms“). Toks turinys nebūtinai neteisėtas, tačiau gali kelti tiesioginį pavojų gyvybei ir labai pakenkti pastangoms suvaldyti pandemiją. Vienas reagavimo būdas – pagrindiniai subjektai, tokie kaip valdžios institucijos, žiniasklaida, žurnalistai, interneto platformos, faktų tikrintojai ir pilietinė visuomenė gali viešai skelbti lengvai matomą autoritetinę su sveikata susijusį turinį. Kitas būdas – didinti piliečių gebėjimą atpažinti tokią dezinformaciją ir į ją reaguoti. Kai veiksmai yra neteisėti, kompetentingos institucijos turėtų į juos reaguoti pagal galiojančias teisės normas.
- Šamokslo teorijos gali kelti pavojų žmonių sveikatai, kenkti mūsų visuomenių sanglaudai ir kurstyti viešą smurtą ir socialinius neramumus. Pavyzdžiui, konspiracijos teorijos ir mitai apie COVID-19 neva skleidžiančius 5G įrenginius paakino niokoti komunikacijų bokštus; buvo pučiama migla, neva COVID-19 plitimą sukelia konkreti etninė ar religinė grupė, ir nerimauti verčia, pavyzdžiui, su COVID-19 susijęs antisemitinio turinio gausėjimas. Visa tai turi paskatinti visą visuomenę, įskaitant kompetingas valdžios institucijas, žiniasklaidą, žurnalistus, faktų tikrintojus, pilietinę visuomenę ir interneto platformas, laikytis aktyvesnės pozicijos ir nedelsiant imtis jas sklaidyti, sumažinti matomumą, galbūt pašalinti ar imtis priemonių prieš profilius.
- Neteisėtoms neapykantą kurstančioms kalboms, pavyzdžiui, atsiradusioms dėl dezinformacijos apie kurią nors COVID-19 plitimu kaltinamą etninę ar religinę grupę (pavyzdžiui, nerimą kelia su COVID-19 susijusio rasistinio ir ksenofobinio turinio gausėjimas) galioja taisyklės, pagal kurias platformos ir valdžios institucijos šalina neteisėtą turinį, o kompetentingos institucijos imasi veiksmų pagal valstybių narių baudžiamąją teisę, kaip numatyta Rekomendacijoje dėl veiksmingų kovos su neteisėtu turiniu internete priemonių¹³.
- Vartotojų mulkinimas (pavyzdžiui, prekyba „stebuklingais“ produktais, apipintais niekuo nepagrįstais teiginiais apie sveikumą) yra neteisėtas, ir su juo turi kovoti vartotojų apsaugos institucijos ir interneto platformos.
- Į elektroninius nusikaltimus (pvz., kodų nulaužimą ir (arba) duomenų viliojimą skleidžiant kenkimo programinę įrangą, siunčiamą naudojant su COVID-19 susijusius saitus) turi tiesiogiai reaguoti teisėsaugos institucijos ir šiuo klausimu reikia rengti piliečių informuotumo didinimo kampanijas¹⁴.
- Užsienio subjektai ir tam tikros trečiosios valstybės, visų pirma Rusija¹⁵ ir Kinija¹⁶, vykdydė kryptingas su COVID-19 susijusias įtakos operacijas ir dezinformacijos

¹² Daugiau faktinės informacijos apie ES atsaką į dezinformaciją pateikiama čia: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/corona_fighting_disinformation.pdf
https://eeas.europa.eu/topics/countering-disinformation_en

¹³ 2018 m. kovo 1 d. Komisijos rekomendacija dėl veiksmingų kovos su neteisėtu turiniu internete priemonių (C(2018) 1177 *final*).

¹⁴ Dezinformacija pati savaime nėra nusikalstama, tačiau kai kurie jos aspektai galėtų būti susiję su nusikaltimu. Europolas sukūrė COVID-19 skirtą puslapį, padedantį piliečiams ir įmonėms apsisaugoti: <https://www.europol.europa.eu/staying-safe-during-covid-19-what-you-need-to-know>.

¹⁵ Viešai prieinamoje www.EUvsDisinfo.eu duomenų bazėje nurodyta daugiau kaip 500 Kremliaus palankios dezinformacijos pavyzdžių, o EIVT viešose analitinėse ataskaitose aprašyta užsienio valstybių veikla.

kampanijas ES, jos kaimynystėje ir visame pasaulyje, siekdami pakenkti demokratiniais debatams ir labiau supriešinti visuomenę, taip pat pagražinti savo įvaizdį COVID-19 kontekste.

Tokiomis aplinkybėmis viena iš šios krizės pamokų yra būtinybė aiškiai atskirti įvairias per infodemiją išryškėjusias melagingo ar klaidinančio turinio formas ir tinkamai pritaikyti atsakomuosius veiksmus. Todėl pirmiausia svarbu atskirti neteisėtą turinį, apibrėžtą teisės aktuose, ir žalingą turinį, kuris nėra neteisėtas. Antra, svarbu nustatyti, ar siekiama apgauti, padaryti žalos visuomenei ar gauti ekonominės naudos. Kai tokio ketinimo nėra, pavyzdžiui, kai piliečiai melaginga informacija dalijasi su draugais ir giminaičiais, to nežinodami, atitinkamas turinys gali būti laikomas klaidinančia informacija; o kai toks ketinimas yra, turinys laikytinas dezinformacija, apibrėžta 2018 m. balandžio mėn. Komisijos komunikate¹⁷.

Trečiųjų valstybių subjektų įtakos operacijose gali būti naudojami įvairūs veiksmai, įskaitant minėtus metodus, ir įvairiais deriniais. Šiuo požiūriu dezinformacija gali būti įtakos operacijos dalis. Dažnai naudojami kiti veiksmai ir manipuliacinio kišimosi¹⁸ taktika, pavyzdžiui, manipuliaciniais veiksmais stiprinamas plitimas, koordinuotai naudojamos suklastotos ar neautentiškos paskyros, įjungiami automatizuoti botai ir taikomi kiti būdai dirbtinai padidinti turinio populiarumą. Toks koordinavimas rodo ketinimą melagingą ar klaidinančią informaciją naudoti siekiant padaryti žalos.

Visos visuomenės grupės turi duoti atkirtį pagal žalos mastą, ketinimus, sklaidos formą, dalyvaujančias jėgas ir jų kilmę. Taigi klaidinimo problemą galima spręsti kryptingai skelbiant paneigimus, sklaidant mitus ir vykdant gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis iniciatyvas. O į dezinformaciją reikia reaguoti kitaip, be kita ko, vyriausybinėmis priemonėmis, kaip nurodyta, pavyzdžiui, Kovos su dezinformacija veiksmų plane. Platformos turi pažaboti koordinuotas manipuliacijas ir iškelti aikštėn piktavališkas įtakos operacijas.

Visos minėtosios gynybos priemonės turėtų būti taikomos visapusiškai gerbiant pagrindines teises, ypač saviraiškos laisvę.

COVID-19 krizės patirtis parodė, kad ES viešajai politikai galėtų būti naudinga, jei atsakas būtų labiau koordinuotas ir greitesnis. Norint šias problemas spręsti užtikrintai ir veiksmingai, reikia jas gerai suvokti ir turėti jų poveikio įrodymų. Tęsiantis COVID-19 krizei, ES turi toliau plėtodama savo veiksmus šalinti nustatytus trūkumus ir geriau suvokti būsimus iššūkius ir jiems pasirengti. Pavyzdžiui, toliau tarpsta dezinformacija ir klaidinimai apie galimą COVID-19 vakciną ir tikėtina, kad tai apsunkins skiepijimą, kai vakcinas taps prieinamos. Siekiant stebėti šiuos iššūkius ir veiksmingai į juos reaguoti, labai svarbu koordinuoti veiklą ir bendradarbiauti su ES ir pasaulio lygmens subjektais pasitelkiant PSO ir interneto platformas.

Remdamasi iki šiol įgyta kovos su dezinformacija apie COVID-19 patirtimi, ES gali imtis tolesnių konkrečių trumpalaikių veiksmų, kad padėtų piliečiams įgalėti ir sustiprintų bendradarbiavimą ES viduje ir su partneriais visame pasaulyje. Visos ES institucijos turi

¹⁶ Žr., pavyzdžiui: <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>.

¹⁷ Žr. 9 išnašą.

¹⁸ Tarybos išvados dėl papildomų pastangų siekiant didinti atsparumą ir kovoti su hibridinėmis grėsmėmis (2019 m. gruodžio 10 d. dokumentas 14972/19).

prisidėti prie bendrų pastangų ir papildydamos valstybių narių veiklą kurti pridėtinę vertę, pavyzdžiui, suteikti analizės pajėgumus ir galimybę bendrauti su platformomis.

Į šiuos veiksmus taip pat reikėtų atsižvelgti būsimame ES kovos su dezinformacija darbe, visų pirma ateityje atliekant Praktikos kodekso vertinimą ir rengiant Europos demokratijos veiksmų planą. Naujojoje saugumo sąjungos strategijoje taip pat reikėtų išskirti su saugumu susijusį šios problemos aspektą.

2. STRATEGINĖS KOMUNIKACIJOS ES VIDUJE IR UŽ JOS RIBŲ STIPRINIMAS

Nuo COVID-19 krizės pradžios aiški ir prieinama komunikacija ir tiksli informacija labai padėjo saugoti piliečių sveikatą. Be nacionalinių informacijos kanalų, tam tikrą vaidmenį šioje srityje atliko ES, pasitelkusi savo institucijas, informacijos skleidėjus ir tinklus valstybėse narėse, kaimyninėse valstybėse ir kitur. Imtasi veiksmingų iniciatyvių komunikacijos veiksmų, kad sklistų patikrinama patikima informacija apie sveikatą¹⁹, o piliečiai ir trečiųjų šalių partneriai sužinotų apie ES pastangas įveikti krizę²⁰, taip pat siekta didinti informuotumą apie dezinformacijos keliamą riziką. 2020 m. kovo mėn. Komisija sukūrė specialų tinklalapį, kuriame paneigiami melagingi teiginiai apie COVID-19, siūlomas patikimas turinys ir faktai atskiriami nuo pramanų, pavyzdžiui, siekiant paneigti naratyvą apie tariamą solidarumo trūkumą ES²¹.

Kaip ir pati pandemija, su COVID-19 susijusi infodemija yra pasaulinė problema. Nuo krizės pradžios Komisija, Vyriausiasis įgaliotinis ir valstybės narės glaudžiai bendradarbiavo tarptautiniuose forumuose, pavyzdžiui, G 7 (ypač greitojo reagavimo mechanizmo kontekste) ir NATO. EIVT taip pat aktyviau reagavo į užsienio įtakos operacijų problemą: reguliariai skelbė ataskaitas, kuriose analizuojama šios temos informacinė aplinka, ir dalijosi išvadomis su pilietine visuomene, žiniasklaida ir ekspertų bendruomenėmis²². Naudojantis ES ankstyvojo perspėjimo sistema dalytasi informacija ir analizės išvadomis siekiant sudėlioti išsamų su COVID-19 susijusios informacinės aplinkos vaizdą. Europolas paskelbė specialią ataskaitą²³ ir sistemingai stebėjo COVID-19 pandemijos poveikį elektroninių nusikaltėlių pasauliui, teikė atnaujintas grėsmių apžvalgas ir galimų tolesnių pokyčių šioje nusikalstamumo srityje vertinimus. Apskritai ES stengėsi kovoti su klaidinančiais naratyvais, tokiais kaip kad ES neva nepadėjusi partneriams, ir vykdė kryptingas komunikacijos kampanijas visame pasaulyje. Ši veikla aktyviai koordinuota su PSO. Nors nuo krizės pradžios imtasi veiksmų, atsižvelgiant į užsienio įtakos operacijų keliamą riziką ir grėsmes vis dar reikia toliau gerinti ES pajėgumą laiku ir nuosekliai teikti neprieštariną ir matomą informaciją išorės auditorijai visame pasaulyje, ypač daug dėmesio skiriant artimiausioms ES kaimynėms, Afrikai, Azijai ir Lotynų Amerikai.

Veiksmai

- Komisija ir Vyriausiasis įgaliotinis:
 - toliau investuos į strateginės komunikacijos pajėgumus pagal Kovos su dezinformacija veiksmų planą, gerindami bendradarbiavimą ir koordinavimą su valstybėmis narėmis;

¹⁹ Pavyzdžiui, iš Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro svetainės <https://www.ecdc.europa.eu/en>.

²⁰ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response_lt

²¹ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation_lt

²² <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>

²³ <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/catching-virus-cybercrime-disinformation-and-covid-19-pandemic>

- aktyviau naudosis esamomis priemonėmis, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos konkrečiam bendradarbiavimui su valstybėmis narėmis ir tarptautiniais partneriais strateginės komunikacijos srityje, be kita ko, per Komisijos bendradarbiavimo su valstybėmis narėmis kanalus ir EIVT strateginės komunikacijos darbo grupes;
- sukurs specialų ankstyvojo perspėjimo sistemos elementą, kuris pagerintų ES valstybių narių ir atitinkamų ES institucijų galimybes keistis aktualia su COVID-19 susijusia komunikacijos medžiaga;
- toliau stiprins ES delegacijų strateginės komunikacijos ir viešosios diplomatijos pajėgumus, glaudžiai bendradarbiaudami su ES valstybių narių diplomatinio tinklu ir trečiųjų valstybių vyriausybėmis bei pilietine visuomene.
- Komisijos atstovybės valstybėse narėse aktyviau dalyvaudamos nacionalinėse diskusijose skelbs faktais pagrįstą vietos aplinkybėms pritaikytą informaciją, visų pirma per socialinius tinklus.

3. GERESNIS BENDRADARBIAVIMAS ES VIDUJE

Kova su dezinformacija, klaidinimu ir užsienio įtakos operacijomis per COVID-19 krizę parodė, kad siekiant užtikrinti informacijos ir pastangų nuoseklumą labai svarbus ES institucijų ir valstybių narių bendradarbiavimas. Siekiant racionalizuoti ir stiprinti pajėgumus²⁴, ²⁵, gerinti rizikos analizę ir toliau plėtoti reguliarių pranešimų teikimą, reikėtų imtis tolesnių veiksmų. Į bendradarbiavimą ES viduje taip pat reikia integruoti platformas ir kitus pagrindinius suinteresuotuosius subjektus, pavyzdžiui, kompetingas nacionalines institucijas, tyrėjus ir faktų tikrintojus.

Norint, kad visos iniciatyvos viena kitą papildytų, labai svarbu informuoti valstybes nares apie esamas priemones; krizė parodė, kad apie jas žinoma ne visada. Mėginta geriau koordinuoti įvairių subjektų veiksmus, pavyzdžiui, pateikiant kryžmines nuorodas į įvairius dezinformacijai apie COVID-19 skirtus tinklalapius, tačiau, palyginti su poreikiais, šie bandymai vis dar kuklūs.

Veiksmai

- Komisija kitoms institucijoms pasiūlys sukurti ir išbandyti mechanizmus²⁶, kurie pagerintų kovos su dezinformacija apie COVID 19 koordinavimą esamose struktūrose ir leistų dalytis vertinimais bei analizės išvadomis.
- Valstybės narės turėtų aktyviau naudotis ankstyvojo perspėjimo sistema ir kitomis tinkamomis priemonėmis, stiprindamos bendradarbiavimą su ES institucijomis ir tarpusavyje, ypač informacinės aplinkos vertinimo ir informuotumo apie padėtį klausimais.
- Remdamasi Europos bendradarbiavimo rinkimų klausimais tinklo sukaupta patirtimi, Komisija padės dalytis gerąja patirtimi konkrečiais kovos su dezinformacija klausimais, pavyzdžiui, itin tikslaus adresavimo tema.

²⁴ Pavyzdžiui, Tarybos Informavimo darbo grupė, ankstyvojo perspėjimo sistema, integruotas politinio atsako į krizes (IPCR) mechanizmas, Sveikatos saugumo komitetas ir Informacijos apie krizes teikėjų tinklas.

²⁵ Taip pat žr. 2020 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento rezoliuciją dėl suderintų ES veiksmų siekiant kovoti su COVID-19 pandemija ir jos padariniais, kurioje taip pat ES raginama kovoti su dezinformacija apie COVID-19 (P9_TA-PROV(2020)0054).

²⁶ Pavyzdžiui, rengti reguliarias kontaktinės grupės ir (arba) kassavaitines vaizdo konferencijas.

4. BENDRADARBIAVIMAS SU TREČIOSIOMIS VALSTYBĖMIS IR TARPTAUTINIAIS PARTNERIAIS

Su COVID-19 susijusi dezinformacija ir užsienio įtakos operacijos nutaikytos ne vien tik į ES ar atskiras valstybes nares: veikla vykdyta ir prieš trečiąsias valstybes, tarptautinio bendradarbiavimo sistemas ir daugiašališkumą apskritai²⁷.

Matydama dezinformacijos kampanijų keliamą riziką ir grėsmes, ES pradėjo laiku ir nuosekliai teikti neprieštariną ir matomą informaciją auditorijai visame pasaulyje, visų pirma artimiausiose ES kaimynėse, Vakarų Balkanuose ir Afrikoje. Pavyzdžiui, siekiant duoti atkirtį naratyvams, neva ES neteikianti pagalbos trečiosioms valstybėms, keliose šalyse, įskaitant Europos kaimynes, buvo vykdomos komunikacijos kampanijos. Komisija ir EIVT taip pat glaudžiai koordinuoja veiksmus su PSO ir kitais tarptautiniais partneriais, kad ES pagalba kovai su COVID-19 ir jos teigiamas poveikis vietoje būtų kuo geriau matomi, be kita ko, pasitelkdamos Europos komandą.

Be to, jau persikirstytos esamų užsienio politikos priemonių lėšos, kad regionų valdžia sulauktų kovos su krize pagalbos, ir imtasi veiksmų siekiant demaskuoti dezinformaciją, kuri gali dar labiau paskatinti įtampą ir nesutarimus konfliktų ir krizės kamuojamose teritorijose, įskaitant Sahelį, Didžiųjų ežerų regioną, Somalio pusiasalį, Artimuosius Rytus ir Lotynų Ameriką. Be to, pagal Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonę finansuojami projektai, kuriais remiami žurnalistai, skatinama tikrinti faktus ir kovoti su dezinformacija apie COVID-19.

Bendradarbiaujant su G 7 greitojo reagavimo mechanizmu, NATO ir kitais subjektais suintensyvėjo informacijos mainai, daugiau veikta išvien ir dalytasi gerąja patirtimi. Tai sudarė sąlygas greičiau keistis informacija ir paklojo pamatus tolesnei bendrai veiklai ateityje.

Veiksmai

- Komisija ir Vyriausiasis įgaliotinis pagal savo atitinkamą kompetenciją:
 - bendradarbiaus su PSO, kad atliekant veiksmingą žiniasklaidos stebėseną sustiprėtų jos vykdoma epidemiologinė priežiūra ir būtų paskatų ieškoti klaidinančių ir žalingų naratyvų ir į juos reaguoti;
 - rems kovai su dezinformacija ir užsienio įtakos operacijomis visame pasaulyje skirtą bendradarbiavimą ir keitimąsi gerąja patirtimi, įgyvendindami konkrečią bendradarbiavimo veiklą ir paramos programas²⁸, pagrįstas esamomis viešosios diplomatijos programomis²⁹ ir informuotumo didinimo veikla;
 - intensyviau keisis informacija su atitinkamais pilietinės visuomenės ir privačiojo sektoriaus partneriais trečiosiose valstybėse, kad gerėtų informuotumas apie padėtį ir grėsmių pokyčius, be kita ko, organizuos konsultacijas, konferencijas ir viešus renginius³⁰;
 - stiprins esamą partnerystę, be kita ko, su G 7 ir NATO ir plės bendradarbiavimą su JT ir regioninėmis organizacijomis, įskaitant ESBO, Europos Tarybą ir Afrikos Sąjungą.

²⁷ Žr., pavyzdžiui, EIVT specialiąsias ataskaitas svetainėje „EUvsDisinfo“ (<https://euvsdisinfo.eu/>).

²⁸ Žr., pavyzdžiui, 2019 m. Tbilisyje surengtą renginį „Disinfo Alert“: <https://euvsdisinfo.eu/georgia/>.

²⁹ Jos jau padeda pilietinei visuomenei kryptingais veiksmais, kuriais siekiama kovoti su dezinformacija trečiosiose valstybėse, tokiose kaip Rusija, Brazilija ar Indonezija.

³⁰ Daugiau informacijos apie renginį „Disinfo Horizon“ galima rasti čia: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_160, <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-aims-at-undermining-democracy/>.

- įgyvendindami Europos komandos priemonių, padedančių partneriams šalinti pandemijos padarinius, kompleksą, sieks gerinti prieigą prie patikimos informacijos, kovos su dezinformacija, bendradarbiaus su žurnalistais ir žiniasklaida ir remis kovos su dezinformacija ir klaidinimu trečiosiose valstybėse iniciatyvas, pasitelkę ES delegacijas ir valstybių narių diplomatinės atstovybes vietoje^{31, 32}.

5. DIDESNIS INTERNETO PLATFORMŲ SKAIDRUMAS DEZINFORMACIJOS IR ĮTAKOS OPERACIJŲ ASPEKTU

Siekiant visapusiškai įvertinti problemą ir rengiant veiksmingą atkirtį infodemijai labai svarbu bendradarbiauti su socialinių tinklų platformomis. Nuo pat krizės pradžios Komisija pabrėžė, kad interneto platformos turi visapusiškai įgyvendinti Praktikos kode numatytus įsipareigojimus. Platformų pastangos įvykdyti šį uždavinį buvo atidžiai stebimos, tačiau sunku patikimai įvertinti, ar jos veikė laiku bei tinkamai ir ko pasiekė³³.

Interneto platformos³⁴ pranešė, kad siekdamos kovoti su dezinformacijos apie COVID-19 grėsme pakoregavo savo taisykles. Jos skatino susipažinti su tikslia ir patikima PSO, nacionalinių sveikatos institucijų ir profesionalių žiniasklaidos priemonių informacija apie COVID-19³⁵. Turinį, kuris patikrinus faktus pasirodė esąs melagingas ar klaidinantis, jos padarė mažiau matomą ir apribojo reklamas, kuriomis siūlomi netinkami produktai ir paslaugos. Pagal bendruomenės standartus platformos pašalino turinį, kuris galėtų pakenkti piliečių sveikatai arba visuomenės saugumui³⁶.

Faktų tikrintojams, tyrėjams ir pilietinės visuomenės organizacijoms tenka labai svarbus vaidmuo, tačiau per dabartinę visuomenės sveikatos krizę platformos jiems nesuteikė pakankamai galių, pavyzdžiui, nedavė daugiau duomenų arba visose valstybėse narėse teikiamose paslaugose neužtikrino, kad faktų tikrinimas būtų deramai matomas. Todėl socialinių tinklų platformos turi dėti papildomų pastangų ir labiau dalytis informacija, taip pat didinti skaidrumą ir atskaitomybę³⁷. Tai rodo, kad reikia griežtinti taisykles, kurių laikytis platformos įsipareigojo pagal Praktikos kodeksą, ir užtikrinti jų vykdymą.

5.1. AKTYVESNIS INTERNETO PLATFORMŲ VAIDMUO KRIZĖS METU

Platformos turėtų aktyviau kovoti su krizės keliama rizika. Apsvarsčiusi patirtį, įgytą stebint Praktikos kodekso taikymą prieš 2019 m. Europos Parlamento rinkimus, Komisija ketina, remdamasi Kodeksu, sukurti dinamišką stebėjimo ir pranešimų teikimo programą, skirtą kovai su dezinformacija ir klaidinimu apie COVID-19. Į ją reikėtų įtraukti ir

³¹ Dar žr. bendrą komunikatą Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Komunikatas dėl pasaulinio ES atsako į COVID-19 protrūkį“ (JOIN(2020) 11 *final*).

³² Pavyzdžiui, Afrikos šalyse, kuriose vyksta konfliktai, kaip antai Centrinės Afrikos Respublikoje arba Konge.

³³ Be to, kai kurios platformos, naudotos klaidinančiai informacijai skleisti, nėra įsipareigojusios laikytis Praktikos kodekso (pavyzdžiui, „WhatsApp“ arba „TikTok“).

³⁴ Konkrečiai „Google“, „Facebook“, „Twitter“ ir „Microsoft“.

³⁵ Šioms reikmėms platformos pradėjo taikyti naujas priemones, pavyzdžiui, informacijos skydelius, korteles, iškylančiuosius langus, žemėlapius ir raginimus, kurie naudotojus tiesiogiai nukreipia į patikimus informacijos šaltinius įvairiomis kalbomis.

³⁶ Pvz., neteisingi teiginiai, neva geriant baliklį išsigydoma nuo viruso.

³⁷ Tai parodo, pvz., „Brookings“: <https://www.brookings.edu/techstream/encrypted-messaging-apps-are-the-future-of-propaganda/>

platformas, kurios šiuo metu nėra pasirašiusios Praktikos kodekso³⁸. Tada Komisija, padedama Europos audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų reguliuotojų grupės (ERGA)³⁹, galėtų įvertinti, ar platformų taisyklės daro poveikį dezinformacijos ir klaidingos informacijos apie COVID-19 sklaidai. Be to, taip būtų gauta svarbios informacijos, kuri padėtų mažinti žalą. Tai padės ir tęsti būsimus ES darbus, visų pirma rengti Europos demokratijos veiksmų planą ir Skaitmeninių paslaugų aktą.

Veiksmai

Platformų bus prašoma kas mėnesį pranešti apie savo taisykles ir veiksmus, kuriais siekiama kovoti su dezinformacija apie COVID-19, nurodant:

- *patikimo turinio sklaidos iniciatyvas ES ir valstybių narių lygmeniu*⁴⁰. Platformos turėtų teikti duomenis apie veiksmus, kurių ėmėsi, kad būtų skleidžiama nacionalinių ir tarptautinių sveikatos organizacijų, nacionalinių ir ES valdžios institucijų, taip pat profesionalių žiniasklaidos priemonių informacija;
- *naudotojų informuotumą didinančias iniciatyvas ir priemones*. Platformos turėtų teikti duomenis, kaip jos įgyvendina savo taisykles dėl naudotojų informavimo, šiems susidūrus su dezinformacija;
- *manipuliacinio pobūdžio veiksmus*. Platformos turėtų pranešti apie visus jų erdvėje aptiktus socialinių tinklų manipuliavimo ir žalingos įtakos operacijų ar koordinuoto neautentiško elgesio atvejus. Platformos taip pat turėtų bendradarbiauti su ES valstybėmis narėmis ir institucijomis, kad būtų lengviau vertinti dezinformacijos kampanijas bei įtakos operacijas ir nustatyti jų šaltinius;
- *duomenis apie reklamos, susijusios su dezinformacija apie COVID-19, srautus*⁴¹. Kodeksą pasirašiusios organizacijos turėtų pateikti duomenis (kai įmanoma, suskirstytus pagal valstybes nares) apie priemones, kurių imtasi siekiant jų platformose apriboti reklaminius skelbimus, susijusius su dezinformacija apie COVID-19. Platformos ir reklamas skelbiantys tinklų operatoriai taip pat turėtų teikti tokius duomenis apie taisykles, kuriomis siekia riboti reklaminių skelbimų rodymą trečiųjų šalių interneto svetainėse, kuriose naudojama dezinformacija apie COVID-19, siekiant pritraukti pajamų iš reklamos⁴².

Komisija primygtinai ragins kitus susijusius suinteresuotuosius subjektus, kurie nėra pasirašę Kodekso, savanoriškai dalyvauti minėtoje pranešimų teikimo programoje.

5.2. PARAMA FAKTŲ TIKRINTOJAMS IR TYRĖJAMS

Kad visi turėtume prieigą prie patikimos informacijos ir gyvuotų nuomonių įvairovė, labai svarbu tikrinti faktus. COVID-19 krizė parodė, kad interneto platformos turi teikti daugiau

³⁸ Visų pirma tos, kurios buvo aiškiai matomos per COVID-19 krizę, tokios kaip „WhatsApp“ arba „TikTok“.

³⁹ Reaguodama į krizę ERGA neseniai išplėtė kovos su dezinformacija pogrupio įgaliojimus ir pavedė jai įvertinti, kaip platformos reaguoja į šiomis ypatingomis aplinkybėmis kylančius iššūkius. Vertinant ypatingas dėmesys bus skiriamas priemonėms, kuriomis platformos siekia nustatyti ir kontroliuoti melagingos, klaidingos ar neteisingos informacijos apie ligos gydymą ir pačią ligą sklaidą ir užkirsti jai kelią, taip pat priemonėms, kurių imasi vyriausybės ir nacionalinės reguliavimo institucijos, žr. <https://erga-online.eu>.

⁴⁰ Kai kurie suinteresuotieji subjektai, pavyzdžiui, Žurnalistikos pasitikėjimo iniciatyva („Journalism Trust Initiative“), parengė naujienu šaltinių patikimumo rodiklius.

⁴¹ Žr., pvz., GDI ataskaitas <https://disinformationindex.org/2020/05/why-is-tech-not-defunding-covid-19-disinfo-sites/>.

⁴² Šiuo tikslu platformos turėtų apsvarstyti galimybę naudoti nepriklausomų faktų tikrintojų ir (arba) tyrėjų ar kitų suinteresuotųjų subjektų (pvz., GDI, „Newsguard“) sukurtus patikimumo rodiklius.

duomenų apie dezinformacijos pobūdį, mastą ir poveikį, taip pat duomenų, kurie leistų palyginti ir įvertinti veiksmų, kurių imtasi, veiksmingumą. Neseniai įsteigtas Europos skaitmeninės žiniasklaidos stebėjimo centras (EDMO), kurio tikslas – padėti suburti tarpvalstybinę ir daugiadalykę nepriklausomų faktų tikrintojų ir akademinį tyrėjų bendruomenę, kuri bendradarbiautų su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, siekdama nustatyti, analizuoti ir atskleisti galimas dezinformacijos grėsmes, be kita ko, COVID-19 srityje. Todėl, siekiant mokslinių tyrimų tikslų ir geresnio dezinformacijos grėsmių ir tendencijų supratimo, labai svarbu užtikrinti geresnę prieigą prie platformų suvestinių duomenų, susijusių su COVID-19, rinkinių. Be to, reikalinga speciali mokslinių tyrimų infrastruktūra, kuri padėtų aptikti, analizuoti ir demaskuoti dezinformaciją ir užsienio įtakos operacijas visoje ES teritorijoje. Visa tai turėtų būti daroma laikantis taikomos reglamentavimo sistemos, įskaitant duomenų apsaugos teisės aktus.

Veiksmai

- Komisija ragina platformas plėsti ir stiprinti bendradarbiavimą su faktų tikrintojais ir iniciatyviai suteikti prieigą prie bet kuria kalba skelbiamų faktų tikrinimo programų, kurias jos naudoja, organizacijoms visose ES valstybėse narėse, taip pat kaimyninėse šalyse.
- Komisija remia faktų tikrinimo ir mokslinių tyrimų veiklą⁴³, pasitelkusi, be kita ko, Europos skaitmeninės žiniasklaidos stebėjimo centrą (EDMO)⁴⁴.⁴⁵ Nepriklausomai daugiadalykei kovos su dezinformacija apie COVID-19 bendruomenei jis pasiūlys technologinę infrastruktūrą su priemonėmis ir paslaugomis⁴⁶. EDMO taip pat galėtų padėti valdžios institucijoms atlikti mokslinius tyrimus ir sukurti tinkamas sąsajas su ankstyvojo perspėjimo sistema.
- Komisija ragina platformas susitarti su EDMO dėl tvarkos, pagal kurią akademiniais tyrėjams būtų suteikiama privatumą užtikrinanti prieiga prie atitinkamų platformų duomenų, kad jie galėtų lengviau nustatyti dezinformaciją ir ją analizuoti.
- Komisija apsvaistys galimybę leisti faktų tikrintojų bendruomenei kaip atvirojo kodo šaltiniais naudotis kai kuriomis priemonėmis, kurias ji sukūrė klaidinančių naratyvų ir nepatikimų interneto šaltinių nustatymo reikmėms.

⁴³ Tokią kaip projektas „Health Emergency Response in Interconnected Systems“ („Skubus tarpusavyje sujungtų sistemų reagavimas kilus grėsmei sveikatai“, „HERoS“), kurį vykdant plėtojamas naujas gaudų ir klaidingos informacijos apie COVID-19 duomenų aptikimo socialiniuose tinkluose metodas (daugiau informacijos: <https://cordis.europa.eu/project/id/101003606>). Be to, programa „Horizontas 2020“ skatina akademinę bendruomenę, mokslinių tyrimų organizacijas, specialistus ir privačias bendroves telktis kovai su dezinformacija, didinti faktų tikrinimo pajėgumus ir puoselėti internetinę atskaitomybę, taip pat tirti stiprios ir nepriklausomos žiniasklaidos svarbą.

⁴⁴ <https://edmo.eu/>

⁴⁵ 2020 m. birželio mėn. bus pradėtas antrasis EDMO etapas: siekiama sukurti nacionalinius ir (arba) regioninius dezinformacijos mokslinių tyrimų centrus. Tolesnis finansavimas bus skirtas 2021 m. pagal Skaitmeninės Europos programą siekiant užtikrinti, kad nacionaliniai ir (arba) regioniniai centrai veiktų visoje ES. Siekti, kad EDMO aprėptų visą ES teritoriją, padės būsima Skaitmeninės Europos programa. Tuo tarpu Komisija sieks sinergijos su Europos Parlamento skiriamu finansavimu ir 2020 m. vasarą paskelbs kvietimus teikti pasiūlymus, siekdama remti dezinformacijos apie COVID-19 mokslinius tyrimus.

⁴⁶ Įskaitant galimybę naudotis viešomis duomenų bazėmis, faktų tikrinimo išvadų saugyklomis ir privatumo reikalavimus atitinkančios prieigos prie platformų duomenų mechanizmais, kad dezinformaciją būtų lengviau aptikti, analizuoti ir demaskuoti.

6. SAVIRAIŠKOS LAISVĖS IR PLIURALISTINIŲ DEMOKRATINIŲ DISKUSIJŲ UŽTIKRINIMAS

Ši COVID-19 krizė parodė: esama rizikos, kad kai kurios kovai su infodemija skirtos priemonės gali būti naudojamos kaip dingstis užgniaužti pagrindines teises ir laisves arba jomis gali būti piktnaudžiaujama politiniais tikslais Europos Sąjungoje ir už jos ribų. Todėl imantis su COVID-19 susijusių priemonių reikia būti budriems ir ginti mūsų pagrindines teises ir bendras vertybes. Tokiomis aplinkybėmis kovojant su dezinformacija ir informuojant piliečius labai svarbi laisva ir pliuralistinė žiniasklaida.

Per šią krizę labiau nei kada nors anksčiau matyti saviraiškos laisvės ir žiniasklaidos bei pilietinės visuomenės teisės atidžiai stebėti valstybės veiksmus reikšmė: valdžios institucijų atskaitomybė neturėtų būti mažinama vien dėl to, kad veikti tenka naudojantis ekstremaliosios situacijos įgaliojimais. Valdžios institucijos turi užtikrinti darbo skaidrumą, kuris padeda didinti piliečių pasitikėjimą ir leidžia atidžiai stebėti sprendimų priėmimo procesą. Laisvas informacijos judėjimas padeda apsaugoti gyvybę ir sveikatą, sudaro sąlygas ir skatina diskutuoti apie politikos priemones socialiniu, ekonominiu, politiniu ir kitais aspektais ir priimti sprendimus⁴⁷. Galiausiai, demokratija per krizę parodo tikrąją stiprybę ir vertę.

Per krizę buvo pranešta apie su saviraiškos laisve susijusias problemas⁴⁸, pavyzdžiui, gauta pranešimų apie žurnalistų, pilietinės visuomenės organizacijų ir akademinės bendruomenės atstovų galimybės susipažinti su informacija ribojimus, nepagrįstą tokios galimybės atidėliojimą, augančią grėsmę žurnalistų saugumui, pavyzdžiui, grasinimus ir bauginimus, arba neteisingsus jų apkaltinimus dezinformacijos skleidimu.

Nuo krizės pradžios Komisija atidžiai stebi, kokių nepaprastosios padėties priemonių ėmėsi valstybės narės ir ar jos suderinamos su Sutartimi, apskritai su ES teise ir konkrečiai su Pagrindinių teisių chartija. Kelios valstybės narės jau turėjo nuostatas dėl dezinformacijos, įskaitant baudžiamąjį pobūdžio nuostatas, o viena valstybė narė priėmė nuostatą dėl naujos konkrečiai su dezinformacijos skleidimu nepaprastosios padėties metu susijusios nusikalstamos veikos⁴⁹. Įstatymai, kuriuose šių nusikaltimų apibrėžimas pernelyg platus ir numatytos neproporcingos sankcijos, gali suvaržyti šaltinių norą kalbėtis su žurnalistais, taip pat paskatinti vidinę cenzūrą⁵⁰, todėl jie verčia labai nerimauti dėl saviraiškos laisvės.

Komisija, Europos Parlamentui prisidedant, bendrai finansavo keletą projektų, kuriais siekiama nustatyti žiniasklaidos laisvei ir pliuralizmui kylančias grėsmes ir pavojus, remti tiriamąją žurnalistiką ir teikti pagalbą žurnalistams, kuriems jos reikia⁵¹.

COVID-19 krizė parodė, kad laisva ir nepriklausoma žiniasklaida yra esminė paslauga, užtikrinanti patikimą patikrintą informaciją piliečiams ir padedanti gelbėti gyvybes. Tačiau krizė taip pat apsunkino ir šiaip jau keblią ekonominę šio sektoriaus padėtį, nes,

⁴⁷ „Disease pandemics and the freedom of opinion and expression“, Report of the UN Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, David Kaye, April 2020.

⁴⁸ Atvejai aprašyti Europos Tarybos žurnalistų apsaugos ir saugumo platformoje ir ES bendrai finansuojamoje žiniasklaidos laisvės apžvalginėje platformoje <https://mappingmediafreedom.org/>.

⁴⁹ Vengrijos baudžiamąjo kodekso 337 skirsnio pakeitimas.

⁵⁰ Komisija aiškiai nurodė, kad demokratija negali gyvuoti be laisvos nepriklausomos žiniasklaidos ir kad tokiais laikais būtina gerbti saviraiškos laisvę ir užtikrinti teisinį tikrumą:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_567.

⁵¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/media-freedom-projects>

nepaisant padidėjusios auditorijos, labai sumažėjo pajamos iš reklamos⁵². Ypač sunku pažeidžiamiesiems mažesniems rinkos dalyviams ir vietos bei regioninėms žiniasklaidos priemonėms. Dėl to nususo visos ES žiniasklaidos panorama ir įvairovė. Komisijos ekonomikos gaivinimo ir krizės įveikimo dokumentų rinkinys padėtų patenkinti neatidėliotinus likvidumo poreikius: būtų teikiama mokumo parama ir finansuojama sanglauda kartu plečiant skaitmenines investicijas ir didinant sektoriaus atsparumą naudojantis programomis „InvestEU“, „Kūrybiška Europa“ ir „Europos horizontas“.

COVID-19 krizė taip pat labai paaštrino panašias problemas visame pasaulyje, be kita ko, už demokratiją ir žmogaus teises kovojančių nepriklausomų žiniasklaidos priemonių sunkumus. ES stebės permainas, kaip numatyta 2020–2024 m. veiksmų plane žmogaus teisių ir demokratijos srityje⁵³. Ypatingą dėmesį ES skirs padėčiai rytinėse ir pietinėse kaimynėse ir Vakarų Balkanuose.

Visa tai kelia klausimų dėl žiniasklaidos ir pilietinės visuomenės pajėgumo tinkamai atlikti savo funkciją kovoje su dezinformacija ir klaidinimu.

ES turi didinti politinę ir praktinę paramą nepriklausomai žiniasklaidai ir žurnalistams ES ir visame pasaulyje, taip pat padėti pilietinės visuomenės organizacijoms stebėti saviraiškos laisvės ir pilietinės erdvės apribojimus ir apie juos pranešti.

Veiksmai

- Komisija toliau atidžiai stebės nepaprastosios padėties priemonių poveikį ES teisei ir vertybėms iki palaipsnio visų priemonių atšaukimo ir toliau bendradarbiaus su valstybėmis narėmis pastebėtis klausimais. Šio stebėjimo išvados bus pasinaudota rengiant būsimą metinę teisinės valstybės ataskaitą, kurią paskelbti numatyta 2020 m. trečiąjį ketvirtį⁵⁴, taip pat būsimą veiksmingo Pagrindinių teisių chartijos taikymo Europos Sąjungoje strategiją ir Europos demokratijos veiksmų planą.
- Komisija ragina valstybes nares šiais krizės laikais dėti daugiau pastangų siekiant užtikrinti, kad žurnalistai galėtų saugiai⁵⁵ dirbti tinkamomis sąlygomis, ir pripažinti, kad naujienų žiniasklaida yra būtinausia paslauga.
- Komisija ragina Parlamentą ir Tarybą skubiai priimti išsamų ekonomikos gaivinimo priemonių paketą, kuris padėtų atkurti ir sustiprinti žiniasklaidos sektoriaus atsparumą kovai su dezinformacija apie COVID. Valstybės narės turėtų tinkamiausiai pasinaudoti šiomis priemonėmis ir ES ekonominiu atsaku į COVID-19⁵⁶, kad paremtų nuo krizės labai nukentėjusias žiniasklaidos priemones, kartu gerbdamos jų nepriklausomumą. Visi ES subjektai turėtų stengtis gaivinimo priemonėse numatyti paramą žiniasklaidai.
- Siekdama prisidėti prie šių pastangų, Komisija toliau bendrai finansuos nepriklausomus projektus žurnalistikos, žiniasklaidos laisvės ir pliuralizmo srityse

⁵² Išankstiniai skaičiavimai rodo, kad, nelygu šalis, naujienų leidėjai gali gauti 80 proc. mažiau pajamų. Ko gero, labiausiai nukentės smulkūs vietos leidėjai. <http://www.newsmediaeurope.eu/news/covid-19-and-the-news-media-journalism-always-comes-at-a-cost/>

⁵³ JOIN(2020) 5, 2020 m. kovo 23 d.

⁵⁴ Žiniasklaidai ir pilietinei visuomenei per šią krizę kilo naujų kliūčių dalyvauti demokratinėse diskusijose. Komisijos metinėje teisinės valstybės ataskaitoje bus atidžiau nagrinėjama padėtis visose valstybėse narėse.

⁵⁵ Kaip aprašyta Europos Tarybos gairėse dėl saviraiškos ir informacijos laisvės apsaugos per krizę (<https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-and-information-in-times-of-crisis>). Taip pat reikėtų atsiliepti į Europos Tarybos įspėjimus, paskelbtus Žurnalistų apsaugos ir saugumo platformoje.

⁵⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/ip_20_459

ir sudarys palankesnes sąlygas žiniasklaidos sektoriui gauti finansavimą ir rasti finansavimo galimybių⁵⁷.

- Iki šių metų pabaigos Komisija pasiūlys žiniasklaidos laisvės ir pliuralizmo Europos Sąjungoje plėtros veiksmus, kaip Europos demokratijos veiksmų plano dalį, ir pateiks žiniasklaidos ir audiovizualinio sektoriaus veiksmų planą, kuriuo bus siekiama toliau remti šių sektorių skaitmeninę transformaciją, didinti jų konkurencingumą, duoti paskatų naudotis turiniu ir skatinti žiniasklaidos pliuralizmą.
- Komisija ir Vyriausiasis įgaliotinis:
 - imsis kryptingų veiksmų pagal viešosios diplomatijos programas visame pasaulyje, siekdami padėti pilietinės visuomenės subjektams teikti patikimą informaciją⁵⁸;
 - toliau plėtros bendradarbiavimą su pilietine visuomene, žurnalistais ir nepriklausoma žiniasklaida trečiosiose valstybėse, teikdami regioninę pagalbą ir dvišalę paramą, kad būtų duotas atkirtis dezinformacijai ir skatinamas faktų tikrinimas;
 - intensyviau remis spaudos laisvės pažeidimų stebėjimą, pastangas kovoti už saugesnę žiniasklaidos aplinką ir žurnalistų apsaugą, be kita ko, teikdami pagalbą per ES žmogaus teisių gynėjų apsaugos mechanizmą ir glaudžiau bendradarbiaudami su Europos demokratijos fondu.

7. GALIŲ SUTEIKIMAS PILIEČIAMS IR JŲ INFORMUOTUMO DIDINIMAS

Nuo tada, kai paskelbta pasaulinė pandemija, tyrėjų, mokslininkų ir visuomenės sveikatos ekspertų nuomonių paklausa tapo didesnė nei kada nors anksčiau. Per COVID-19 krizę įgyta patirtis rodo: svarbu pirmenybę teikti informacijai iš patikimų šaltinių, o sprendimai turi būti priimami remiantis mokslininkų ir sveikatos priežiūros specialistų patarimais, be to, labai svarbu išsaugoti demokratines diskusijas. Ta patirtis atskleidžia sunkumus, kurie kyla kintančioje interneto aplinkoje⁵⁹. Siekiant kovoti su dezinformacija, labai svarbu suteikti piliečiams galių kritiškai analizuoti informaciją iš interneto.

Šiuos uždavinius spręsti būtų lengviau, jei visuomenė žinotų apie dezinformacijos ir klaidinimo keliamą pavojų. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas pažeidžiamoms grupėms, pavyzdžiui, jaunimui ir vaikams, kuriuos lengviau suklaidinti ir kurie dėl to gali atsidurti didesniame pavojuje. Tai reiškia, kad reikia skatinti piliečius ugdytis gebėjimą naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir informacija, be kita ko, kritiškai mąstyti, atpažinti dezinformaciją ir įgyti skaitmeninių įgūdžių, ir apskritai remti piliečių įgalėjimą⁶⁰. Šioje srityje jau daug nuveikta, tačiau reikia padaryti daugiau, kad siekiant sumažinti dezinformacijos poveikį būtų pasiekta sinergija ir atpažintos galimybės bendradarbiauti ir keistis informacija apie atsparumo didinimo priemones. Taip pat svarbu, kad piliečiai galėtų naudotis ištekliais savo kalba.

⁵⁷ Pavyzdžiui, žiniasklaidos sektoriaus poreikiams finansuoti galima naudoti kultūros ir kūrybos sektorių garantijų priemonę.

⁵⁸ Pvz., per tinklalaidės, faktų tikrinimo paramą arba internetinius seminarus.

⁵⁹ Pavyzdžiui, tenka reaguoti į greitai atsirandančias ir išnykstančias pavienes apgaulingas interneto svetaines: sukčiai nuolat maino skaitmenines tapatybes, todėl labai sunku užkirsti jiems kelią, sudaryti juoduosius sąrašus ir įspėti vartotojus ir platformas.

⁶⁰ Pavyzdžiui, vykdant gebėjimo naudotis žiniasklaidos priemonėmis projektus, remiant piliečiams padedančias pilietinės visuomenės organizacijas ir suteikiant galimybę naudotis turinio tikrinimo priemonėmis.

Veiksmai

- Komisija, Taryba, Vyriausiasis įgaliotinis ir Europos Parlamentas dalsysis atsparumo didinimo priemonių taikymo gerąja patirtimi, visų pirma remdamiesi tuo, ką suprato per COVID-19 krizę.
- Naujausiame Skaitmeninio švietimo veiksmų plane, kuris bus priimtas 2020 m., bus pasiūlyta kovos su dezinformacija priemonių, o programa „Erasmus+“ ir Europos solidarumo korpuso programa atvers finansavimo galimybes kovos su dezinformacija projektams. Vykdydama parengiamojo veiksmo „Gebėjimas naudotis žiniasklaidos priemonėmis – visiems“ projektus⁶¹ ir pasitelkusi Europos saugesnio interneto centrų tinklą Komisija rems socialinių tinklų naudotojų kritinio mąstymo ugdymą.
- Komisija numato, be kita ko, būsime Žiniasklaidos ir audiovizualinio sektoriaus veiksmų plane, pasiūlyti įvairių grupių, visų pirma jaunimo, informuotumo didinimo ir kritinio mąstymo ugdymo veiksmus pasitelkiant socialinius tinklus ir nuomonės formuotojus. Tuo tikslu bus pasinaudota iš dalies pakeista Audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyva, kuria vaizdo įrašų bendro naudojimo platformos įpareigojamos numatyti veiksmingas gebėjimą naudotis žiniasklaidos priemonėmis gerinančias priemones.
- ES institucijos turėtų koordinuotai rengti informuotumo didinimo medžiagą apie dezinformacijos pobūdį, jos keliamą pavojų mūsų visuomenės demokratiškumui ir prieinamas dezinformacijos aptikimo ir reagavimo į ją priemones, kuria būtų dalijamasi per atitinkamus tinklus ir piliečių aktyvumo priemones. Reikėtų stengtis, kad ji pasiektų įvairias grupes visose valstybėse narėse ir šalyse partnerėse.

8. VISUOMENĖS SVEIKATOS IR VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGA

COVID-19 krizė išsiskyrė užmojais išnaudoti vartotojus. Piktnaudžiaujant baimėmis siekiama manipuliuoti, naudoti klaidingus rinkodaros metodus, sukčiauti ir apgauti, kad vartotojams būtų įpiršti nereikalingi, neveiksmingi ir potencialiai pavojingi melagingais teiginiais apie sveikumą apipinti produktai arba kad jie būtų pastūmėti pirkti produktus lupikiškoms kainoms. Tokio pobūdžio turinyje gali būti dezinformacijos, o jei ji pažeidžia vartotojų teisės aktus, tai – neteisėtas turinys, į kurį pagal tuos teisės aktus kompetentingos institucijos privalo reaguoti kitaip⁶².

Komisijai paraginus, platformos⁶³ pašalino milijonus klaidinančių reklamų apie neteisėtus ar nesaugius produktus⁶⁴. Komisija koordinavo tikslią interneto svetainių patikrą, kad sužinotų, kur ES vartotojai susiduria su melagingais teiginiais ar apgaulingais produktais peršančiu turiniu, susijusiu su COVID-19. Tikslią patikrą, kurią atliko Bendradarbiavimo

⁶¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2018-2019-call-proposals-preparatory-action-media-literacy-all>. Paskutinį kvietimą teikti pasiūlymus dėl šio parengiamojo veiksmo (2018–2020 m.) planuojama paskelbti 2020 m. antrąjį ketvirtį.

⁶² Europos Komisija taip pat paragino valstybių narių valdžios institucijas didinti budrumą ir kontroliuojant atkreipti dėmesį į internetu siūlomus su COVID-19 susijusius maisto produktus bei maisto papildus ir jų reklamą (https://ec.europa.eu/food/safety/official_controls/official_controls/eu-co-ordinated-control-plans/covid-19_en), o ES kovos su sukčiavimu tarnyba OLAF taip pat pradėjo tyrimus: https://ec.europa.eu/anti-fraud/media-corner/news/13-05-2020/inquiry-fake-covid-19-products-progresses_en.

⁶³ Į Komisijos kvietimą atsiliepė šios platformos: „Allegro“, „Amazon“, „Alibaba“ / „Aliexpress“, „CDiscount“, „Ebay“, „Facebook“ (t. y. „Facebook“, „Facebook Marketplace“ ir „Instagram“), „Microsoft“ / „Bing“, „Google“ (t. y. „Google ads“ ir „YouTube“), „Rakuten“, „Wish“ ir „Verizon Media“ / „Yahoo“.

⁶⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_938

virtotojų apsaugos srityje tinklas, sudarė tiek interneto platformų aukšto lygio patikra, tiek nuodugni konkrečių reklaminių skelbimų ir interneto svetainių, susijusių su produktais, kurių paklausa dėl viruso išaugo, analizė. Rezultatas – platformos pašalino arba užblokavo milijonus klaidinančių reklamų arba produktų pasiūlymų.

Nacionalinių valdžios institucijų bendradarbiavimo virtotojų apsaugos srityje tinklas bendradarbiavo su Komisija, kad kova su tokiais metodais būtų koordinuota. Komisija paragina pagrindines platformas⁶⁵ bendradarbiauti su virtotojų apsaugos institucijomis ir imtis aktyvių kovos su apgaulingumu priemonių⁶⁶. Šis keitimasis informacija su pagrindinėmis interneto platformomis duoda rezultatų⁶⁷, tačiau darbą reikės tęsti, visų pirma pagal būsimą Skaitmeninių paslaugų aktą.

Tačiau nesąžiningi prekyautojai ieško būdų prasmukti pro platformų rėtį, kad praslydę pro algoritmines patikras sukurtų naujas interneto svetaines ir išnaudotų virtotojų pažeidžiamumą. Tokie metodai taip pat pastebėti nepriklausomose interneto svetainėse, kurios pritraukia virtotojus per reklamą, rodomą, pvz., socialiniuose tinkluose ir interneto pašto portaluose arba paieškos sistemų pateiktoje apmokėtoje rezultatų rikiuotėje. Todėl nacionalinės virtotojų apsaugos institucijos nepraranda budrumo ir toliau bendradarbiaus su Komisija, kad apsaugotų virtotojus internete⁶⁸.

Norėdama, kad būtų sukurtos automatinės klaidinančios reklamos aptikimo priemonės, Komisija stiprina bendradarbiavimą ir aktyviau dalijasi informacija su platformomis ir su reklamuotojų savireguliacijos organizacijomis. Iki krizės pabaigos platformos turėtų reguliariai pranešinti apie savo priemonių veiksmingumą ir naujas tendencijas.

Daugelio apgaulingų interneto svetainių domenų pavadinimuose naudojami su COVID-19 susiję raktiniai žodžiai, kaip antai „corona“, „mask“ (kaukė) arba „vaccine“ (skiepai)⁶⁹. Šios interneto svetainės ypač žalingos, kai apsimeta teisėtomis arba vyriausybėmis interneto svetainėmis. Komisija bendradarbiavo su domenų vardų sektoriumi: dalytasi gerąja patirtimi, kaip išvengti spekuliatyvaus naudojimosi ir piktnaudžiavimo domenų vardais⁷⁰, ši patirtis skleista plačiau ir susitarta dėl panašių priemonių su domeno „eu“ operatoriumi EURid⁷¹.

⁶⁵ T. y. prekyvietės, paieškos sistemos ir socialiniai tinklai.

⁶⁶ Pavyzdžiui, atpažinti labai paklausius produktus, kurie siūlomi klaidinant virtotoją siekiant nepagrįstai pasipelnėti, ir automatinėmis priemonėmis iniciatyviai šalinti klaidinančią reklamą ir „stebuklingus“ produktus, apipintus neteisėtais teiginiais apie sveikumą.

⁶⁷ Pavyzdžiui, „Google“ užblokavo arba pašalino daugiau kaip 80 mln. su COVID-19 susijusių reklamų (visame pasaulyje), „eBay“ užblokavo arba iš savo pasaulinės prekyvietės pašalino daugiau kaip 17 mln. ES virtotojų apsaugos taisyklės pažeidžiančių produktų pasiūlymų.

⁶⁸ Siekdama padėti internetu perkantiems virtotojams atpažinti galimas su COVID-19 susijusias apgavystes ir jų išvengti, Komisija paskelbė gaires: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/enforcement-consumer-protection/scams-related-covid-19_lt.

⁶⁹ Be to, glaudžiai bendradarbiaudama su Europolu ir registratoriais, Komisija taip pat siekia palengvinti informacijos mainus, kad būtų galima greitai nustatyti su COVID-19 susijusias nusikalstamais tikslais naudojamas svetaines, apie jas pranešti ir jas pašalinti: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/catching_the_virus_cybercrime_disinformation_and_the_covid-19_pandemic_0.pdf.

⁷⁰ Pavyzdžiui, taikomos priemonės su COVID-19 susijusių raktinių žodžių turinčių domenų vardų registruotojų duomenų tikslumui ir galiojimui patikrinti ir apie įtartina registravimą pranešama atitinkamoms institucijoms, pavyzdžiui, virtotojų apsaugos agentūroms ir teisėsaugos institucijoms. Dar žr. <https://www.icann.org/news/blog/keeping-the-dns-secure-during-the-coronavirus-pandemic>.

⁷¹ <https://eurid.eu/en/news/doteu-covid19-measures/>

Veiksmai

- Remiant valdžios institucijų bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje tinklui priklausančias nacionalines vartotojų apsaugos institucijas bus finansuojamas jų pajėgumas aktyviai stebėti rinkas. Komisija svarstys galimybę ilgainiui sukurti bendrą priemonių rinkinį, pavyzdžiui, kriminalistinių skaitmeninių rinkų stebėjimo centrą, kuris naudodamasis specialiomis priemonėmis galėtų atlikti internetinius tyrimus ir tikrinti su COVID-19 susijusį problemišką elgesį⁷².
- Bus stiprinamas tarptautinis bendradarbiavimas ir intensyviau dalijamasi patirtimi (pavyzdžiui, pasitelkiant Tarptautinį vartotojų teisių gynimo institucijų tinklą) siekiant įtvirtinti ES požiūrį į vartotojų klaidinimą COVID-19 kontekste⁷³.

IŠVADA

ES sureagavo į grėsmę, kurią per COVID-19 krizę kelia dezinformacija, klaidinimas ir užsienio įtakos operacijos. Tačiau dėl galimo poveikio piliečių sveikatai ir visuomenės stabilumui masto ir jų atskleistų spragų reikia nuolat dėti pastangas, kad šis darbas vyktų sparčiau. COVID-19 krizė tapo išbandymu, parodysiančiu, kaip ES ir jos demokratinės visuomenės susidoroja su šiuo uždaviniu. Priėmusi aptartuosius iššūkius, ES visuomenė, naudodamasi ligšioline patirtimi ir pasiūlytais trumpalaikiais sprendimais, ir jos demokratinė kontrolė ilgainiui galėtų sustiprėti, tapti atsparesnės ir geriau pasirengusios ateities iššūkiams.

Komisija ir Vyriausiasis įgaliojimas greitai pradės įgyvendinti šiame komunikate siūlomus veiksmus, klodami pagrindą ilgalaikiam modeliui, kuris bus numatytas metų pabaigoje planuojamame paskelbti Europos demokratijos veiksmų plane, ir rengiamam Skaitmeninių paslaugų aktui.

⁷² Komisija koordinuos Bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje tinklo, domenų registru ir mokėjimo paslaugų teikėjų bendradarbiavimą, kad būtų veiksmingai kovojama su vartotojų apgaulinėjimu.

⁷³ Pasinaudodama kovo mėn. paskelbta Bendradarbiavimo vartotojų apsaugos srityje tinklo bendrąja pozicija, kurioje išvardytos labiausiai paplitusios su COVID-19 susijusios apgaulės, EBPO parengė apgaulių atpažinimo gaires:

<http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/protecting-online-consumers-during-the-covid-19-crisis-2ce7353c/>,

https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/enforcement-consumer-protection/scams-related-covid-19_lt.